

Kumte domethënëse dhe kundërthënëse mbi *albanët* e dy *Albanive* në “*Anonymi Descriptio Europae Orientalis*” (1308)

Shumëkush që gjurmon në kohë dhe hapësirë informacionin historik mbi matriksin e kulturës etnike të popullit shqiptar – qoftë ky një njohës i thjeshtë apo i përkorë i fushës –, vështirë të mos përfjetojë sado shkarazi momente të veçanta diskursi me vvetvenet. Dallojmë këtu fillimi shqiptar që i ngjall atij leximi qoftë edhe i përciptë i kumtit informativ, e që vijon më pas natyrshëm me kërshterinë që zgjon bashkëlidhja kauzale e të dhënave, të cilat i përcjell si të mirëqena ai kumt, sidomos kur ky gjëzon firmën dhe autoritetin e një kronikani, historiani ose gjeografi të njohur të periudhës së mesjetës apo të antikititetit. Janë bash këto momente që përgatisin kushtet paraprake me përsiatur e hedhur në diskutim një tezë të re, ase me vërtetuar apo falsifikuar me një argument të ri një tezë që qarkullon ndërkokë në debatin shkencor.

Një kumt të tillë trashëgojmë p.sh. qysh prej shek. II e.j. nga dijetari aleksandrin Claudio Ptolemeus [= gr. Κλαύδιος Πτολεμαῖος] si i pari dhe i vetmi gjeograf i antikititetit që njohim deri sot që ka regjistruar emrin e *albanëve* [= gjin. shumës gr. Ἀλβανῶν] me qendrën e tyre urbane *Albanópolis* [= gr. Ἀλβανόπολις], duke e vendosur atë si të tillë në shpinë të Durrësit, shi në pjesën perëndimore të provincës së atëhershme romake të Maqedonisë.¹ Dhënia e koordinatave gjeografike për shtrirjen e kësaj popullsie bën që *albanët* e Ballkanit Perëndimor të dallohen qartas prej *albanëve* të tjerrë, subjekte të mbretërisë së dikurshme të *Albanisë*, e cila shtrihet atëbotë në zonën e Kaukazit.² Janë pikërisht këta emra adashë të dy bashkësive etnike në antikitet që kanë nxitur deri vonë debatin shkencor-intelektual mbi praninë apo mungesën e një marrëdhënieje filiacioni ndërmjet syresh. Gjithsesi ky debat do të ishte krejt sipërfaqësor, sikur të mos zhvillohej në mjediset shkencore-intelektuale kryesisht në funksion të një adashi të tretë: *alban-* [= gr. biz. *arvan-*] ~ shq. *arbën(-)* / *arbër(-)*, përkatësisht në bashkëlidhje me

¹ Claudio Ptolemeus: *Geographia*, lib. III, cap. 12: *Macedonia* – harta nr. 10 e Europës. (Burimi: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Gazetteer/Periods/Roman/_Texts/Ptolemy/)

² Claudio Ptolemeus: *Geographia*, lib. V, kap. 11: *Albania* – harta nr. 3 e Azisë (Burimi: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Gazetteer/Periods/Roman/_Texts/Ptolemy/)

emërtimin etnik që u është veshur qysh herët shqiptarëve të sotëm e që dotohet me siguri absolute aty nga gjysma e shek. XI e.j.,³ atëherë kur *albanët* apo shq. *arbënët* / *arbërit*, d.m.th. shqiptarët e kohës sonë, banorë të *Dheut të Arbënit* (Blanchus 1635: 196 5), debutojnë për herë të parë në skenën e historisë së Bizantit e të Europës si një bashkësi etnike më se e dallueshme edhe gjuhësish nga fqinjët po të krishterë perëndimorë *latinët* [= gr. Λατινοί] dhe ata lindorë bizantinë *romejtë* [= gr. Ρωμαιοί].

Ky qerthull problemor i ka ravigjézuar ndërkokë konturet e veta dhe përjeton tashmë edhe zgjidhje fatlume, të paktën në njërin aspekt të tij. Kështu p.sh. në debatin e sotëm albanologjik është mënyjanuar përfundimisht nga rendi i ditës teza e një marrëdhënieje të mundshme filiacioni ndërmjet bashkësisë etnike-gjuhësore shqiptare (= *albanëve*) të kohës sonë me atë të *albanëve* të dikurshëm të Kaukazit.⁴ Për këtë sillen në diskutim argumente edhe gjuhësore, pra bindëse, që e falsifikojnë përfundimisht atë tezë.⁵ Por a kemi sot për sot në dispozicion argumente shkencore po aq pozitive e që tumirin po aq bindshëm një bashkëlidhje filiacioni “gjenetik” ndërmjet *albanëve* të Ballkanit antik, të cilët Ptolemeu i izoloi atëbotë në shpinë të Durrësit me *albanët*, përkatësisht me *arbënët* / *arbërit* e Ballkanit mesjetar, d.m.th. me shqiptarët që gjellijnë sot e gjithë ditën në hapësirën e tyre kompakte etnike po në Ballkanin Perëndimor e Qendror, pra edhe në shpinë të Durrësit?

Një shfletim sado i përciptë i letërsisë shkencore mjafton për të mësuar shpejt se në debatin albanologjik shqiptar reagohet pozitivisht dhe në unison ndaj kësaj pyetjeje, duke sjellë në analizë për këtë qëllim krahas bazës së emërtimit etnik *arbën-* / *arbër-* (< **alban-* ?) edhe bashkëpërkimin sado të pjesshëm të hapësirës gjeografike (të dikurshme me të sotmen), meqë vendbanimin e përsiasim – jo pa të drejtë! – si faktor konstitutiv në matriksin e kulturës etnike të një populli. Pa dashur të ndërhyjmë në këtë debat, duke i mëshuar fort ndonjë dobësie në argumentimin sot për sot ende kauzal të kësaj teze, madje të rxism edhe konfuzion të padëshirueshëm te lexuesi, duke i rreshtuar atij një sërë emrash skeptikësh në radhët e studiuesve albanologë kryesisht të huaj,⁶ le të mjaftohemi këtu e të përmendim thukët premisën e njohur metodike, sipas së cilës gjurmimi dhe interpretimi në detaj i të dhënave që na përcjell dokumentacioni historik i mesjetës, sikurse edhe ai i

³ Michaelis Attaliotae historia (hg. W. Brunet überarbeitet von Immanuel Bekker). Bonn 1853. = Corpus scriptorum historiae Byzantinae Bd. 49. Berlin 1958, f. 427-429.

⁴ Në debatin intelektual-albanologjik shqiptar diktojmë për herë të parë rrahjen e këtij problemi në një relacion të Pjetër Mazrekut (1633), i cili i referohet dijetarit raguzan Tuberone Cerva – shih më hollësisht për këtë te Kolë Ashta: 2000 17v.

⁵ Së fundi Rohlf Ködderitzsch: 2001 122vv.

⁶ Për gjendjen aktuale të debatit albanologjik jashtë hapësirës shqipfolëse shih së fundi Joachim Matzinger: 2009a 13vv.; si edhe 2009b 98vv.

antikitetit nuk mund dhe nuk duhet konsideruar aspak si një proces i mbyllur njëherë e përgjithmonë. Nga ana tjeter nuk gabojmë në rast se paralajmërojmë që në fillim, që jo gjithkujt i shpërblehet mundi e jo gjithherë i buzëqesh fati në rropatjet dhe sfilitjet që ndërmerr rishtas pér të hulumtuar në këtë drejtim,⁷ e kjo pér një arsyre fare të thjeshtë: të dhënët dhe faktet (para)historike janë sa të rralla aq edhe të shpërndara nëpër autorë e vepra të ndryshme, ku pa dyshim nuk mungojnë as momentet kundërthënëse, që transponohen si të tilla nga një vepër në tjetrën, përkatësisht nga një autor tek tjeteri.

Momentë të kësaj natyre përjetuam edhe ne gjatë analizës së njërit prej kumteve më të hershme informative lidhur me matriksin e kulturës etnike shqiptare, të cilin e kemi bërë edhe objekt diskutimi në këtë shkrim. Siç tingëllon që në titull, bëhet fjalë këtu pér një dorë shënimesh mbi *Albaninë* dhe *albanët* e Ballkanit mesjetar, që i ka lënë në dorëshkrim një autor anonim aty nga viti 1308.⁸ Teksti i dorëshkrimit, të cilin lexuesi mund ta përcjellë të plotë në shtojcë si në variantin original latinisht të botuar prej Olgierd Górkas (1916) ashtu edhe me përkthimin përkatës anglisht prej Robert Elsie-t (1990), përmban në vetvete përshkrimin më të plotë dhe autentik të adashëve të tretë, d.m.th. (të një shtrese sociale) të popullsisë shqiptare që gjëllinte atëbotë sikurse edhe sot e gjithë ditën në pjesën perëndimore të Ballkanit. Ndër komponentët themelorë në matriksin e kulturës së tyre etnike, autori dallon ndër të tjera:

- shtrirjen e konsiderueshme gjeografike të "Dheut të Arbënit", që përshkohet prej lumenjve Erzen, Mat, Shkumbin dhe Osum, duke e kufizuar atë gjeografikisht me mbretërinë e Rashës dhe të Bizantit,
- si një vend ku kalonte rruga kryesore tranzite [= Via Egnatia] pér në Konstantinopol,
- si një vend që në fakt gjëzonte statusin e mbretërisë, por që ndërkohë s'kishte mbret të vetin, dhe si i tillë ishte copëzuar ndërmjet fisnikëve vendas, të cilët kishin zgjedhur me vullnet të mirë si të parë të tyrin princi e Taranto-s, të birin e mbretit të Sicilisë,
- si një vend i pasur në prodhimin e mishit dhe të produktave të

⁷ Një bashkëlidhje fatlume midis mundit e fatit është sendërtuar p.sh. në hulumtimet e medievistit të njohur shqiptar Pëllumb Xhufi (së fundi në: 2006 3vv.), i cili ndeshi dhe zhdrivilloi me sukses disa rrethana kundërthënëse në veprën e autorit bizantin Constantine Porphyrogenitus, duke mëtuar kështu me të drejtë që etnikoni *arbë* dhe viset e kësaj bashkësie në *Arbërinë* e Ballkanit kanë qenë të mirënjohura ndër shkruesit e historisë dhe të kulturës në perandorinë e Bizantit edhe para shek. XI.

⁸ Anonymi Descriptio Europae Orientalis »Imperium Constantinopolitanum, Albania, Serbia, Bulgaria, Ruthenia, Hungaria, Polonia, Bohemia«, Anno MCCCVIII Exarata. Editit, praefatione et adnotationibus instruxit Dr. Olgierd Górkas, Cracoviae Sumptibus Academiae Litterarum Gebethner et Socii 1916, f. 25-29.

qumështit, por jo i begatshëm në kultivimin e drithit dhe të rrushit, edhe pse dyert e fisnikëve i kishin ato me bollëk, dhe ku

- bashkësia shqiptare përbënte shtresën (sociale) rurale, ku mbizotëronte ekonomia malore dhe transhumanca, duke përkujdesur kështu marrëdhënie tregtare intensive me Durrësin, si qendra kryesore urbane e gjithë rajonit e cila ishte nën juridikcionin latin (= të Mbretërisë së Sicilisë), nga ku furnizoheshin me tekstile e prodhime fabrike;
- një bashkësi kjo e njohur si pér aftësitë luftarake, duke venë kështu nën vasalitetin e tyre qendra të tilla urbane si Pulti, Dibra etj.,
- ashtu edhe pér pozicionin e saj të veçantë në çështje të konfesionit, duke u lëkundur vazhdimishtndërmjet katolicizmit dhe ortodoksisë, megjithëse parapëlqente të anonte më fort drejt Kishës Katolike-Romake, e pér më tepër
- një bashkësi kjo që komunikonte në një gjuhë, e cila e dallonte atë kryekëput nga fqinjët lëtinj (= romanë), grekë dhe sllavë.

Në këtë përshkrim etnografik sa befasues aq edhe marramendës të *Albanisë* në fillim të shek. XIV dhe të banorëve të saj anas, *albanëve*, anonimi ynë nuk mungon të përmendë as legjendën – pas gjase të përhapur dikur në mjediset intelektuale-klerikale – mbi burimin e toponimit *Albania*, meqë *albanët* e porsalindur paskëshin pasur atëbotë flokë të bardhë (= lat. *alb-* "i bardhë"). Le ta kalojmë më mirë në heshtje këtë etimologji populllore të kohës, meqë është momenti pér t'i tèrhequr vëmendjen lexuesit në pasazhin që ndjek menjëherë këtë legjendë. Prashtu, sipas tij:

"Kjo provincë quhet *Albania* sepse banorët e këtij rajoni lindin me flokë të bardhë. Qentë këtu [= në Albaninë e Ballkanit – B.D.] kanë përmasa gjigante dhe janë aq të egjér, saqë të mbysin si luanët. Sikurse përmend Plini, *albanët* i quan një qen të tillë Aleksandrit të Madh, i cili mundte në arenë luanë, elefantë dhe buaj. Ata kanë sy të ngjyrosur, me bebëza bojë hiri, të tilla që mund të shohin më mirë natën se sa gjatë ditës. Ka dy Albani: një në Azi pranë Indisë, pér të cilën ne nuk po bëjmë fjalë këtu, dhe një në Europë, e cila është pjesë e Perandorisë Bizantine dhe pér të cilën jemi duke folur këtu."⁹

Vërtetësia e shumë të dhënave dhe fakteve që përcjell teksti në tërësinë e vet si përshkrim etnografik, e nxit lexuesin sqimatar që t'i kushtojë vëmendjen e duhur informacionit që kumton ky pasazh,¹⁰ madje edhe të zhbirilojë ndërmjet rreshtash, ku feks ndoshta jo më kot vetë emri i Plinit (të Vjetër apo të Ri ?), i cili paska pasur edhe ai dijeni

⁹ Shih në shtojcë botimin kritik të Górkas (27-28)..

¹⁰ Shih p.sh. Robert Elsie: 1990 26, shën. 6.

për këta *albanët* e Europës, të mirënjohnur në kohën e Aleksandrit të Madh përritjen e një race qensh të llahtarshëm, e që për t'i bërë qejfin kishin shpejtuar t'i bënin edhe dhuratë një sosh.

Sa i besueshëm është edhe ky informacion që na kumton anonimi ynë në përshkrimin e tij përgjithësisht të patëmetë që i bën provincës ballkanike me emrin *Albania* dhe vendasve të saj, *albanëve*? Vërtetësia e tij nuk do të ishte aspak pa rëndësi në hetimet tona mbi paleoetnologjinë e Ballkanit antik, pasi jo vetëm e plotëson, por e shtyn edhe më thellë në kohë atë regjistrim thuajse fluturak të fisit të *Albanëve* me qendrën e tyre urbane *Albanopolis* që trashëgojmë prej gjeografit aleksandrin në shek. II e.j. Rëndësi jo të vogël do të bartte vërtetësia e këtij informacioni edhe në hulumtimin e fazave të hershme në etnogjenezën e adashëve të tretë: *albanëve* mesjetarë, përkatësisht shqiptarëve të sotëm, vendndodhjen e të cilëve arrijmë ta saktësojmë me siguri në trojet e tyre të sotme të paktën për periudhën në kapercyell të antikititetit dhe fillimet e mesjetës.¹¹

Ishin pikërisht këto momente diskursi me vetveten që na nxitën në punën e mirëfilltë lidhur me verifikimin e vërtetësisë ase të falsitetit në informacionin në fjalë. Dhe rezultati nuk mungoi. Këtë kumtim e ndeshim vërtet te Plini i Vjetër (= Gaius Plinius Secundus maior: ca. 23 – 79 e.j.) në veprën e tij madhore “Naturalis historia”, bash në bleun VIII të emërtuar “Animalia terrestria”, ku jepet informacion i hollësishëm për kafshë të ndryshme të steresë, ndër to në kreun nr. 61 edhe për qenin a) me cilësitë e tij si kafshë shtëpiake; b) me shembuj për marrëdhëni e tij me të zotin, sikurse edhe c) për popuj të ndryshëm që rrisin qentë për qëllime lufte. Pikërisht në këtë detaj të fundit përmendet edhe episodi, të cilit i referohet anonimi ynë, e që po ia riprodrohjmë lexuesit në original (në fusnotë) dhe në përkthimin e autorizuar të veprës së Plinit në anglisht, si vijon:

“[149] When Alexander the Great was on his Indian expedition, he was presented by the king of Albania with a dog of unusual size; being greatly delighted with its noble appearance, he ordered bears, and after them wild boars, and then deer, to be let loose before it; but the dog lay down, and regarded them with a kind of immoveable contempt. The noble spirit of the general became irritated by the sluggishness thus manifested by an animal of such vast bulk, and he ordered it to be killed. The report of this reached the king, who accordingly sent another dog, and at the same time sent word that its powers were to be tried, not upon small animals, but upon the lion or the elephant; adding, that he had had originally but two, and that if this one were put to

¹¹ Shih së fundi Bardhyl Demiraj: 2010 35vv.; si edhe: 2012 382vv.

death, the race would be extinct. [150] Alexander, without delay, procured a lion, which in his presence was instantly torn to pieces. He then ordered an elephant to be brought, and never was he more delighted with any spectacle; for the dog, bristling up its hair all over the body, began by thundering forth a loud barking, and then attacked the animal, leaping at it first on one side and then on the other, attacking it in the most skilful manner, and then again retreating at the opportune moment, until at last the elephant, being rendered quite giddy by turning round and round, fell to the earth, and made it quite reecho with his fall.” (lib. VIII, cap. 61)¹²

Mjafton gjithsesi leximi i rreshtit të parë – shumë – shumë edhe i të dytit – që lexuesi të njëjzë menjëherë bindjen, se kumtimi i lënë në dorëshkrim nga anonimi ynë përcjell në vetvete një rrethanë kundërthënëse deri në falsifikim të të dhënavë të trashëgimisë kulturore-shkrimore të antikititetit. Duke lexuar në vijim krejt pasazhin te Plini, i cili përkon fund e krye me përshkrimin e bërë në dorëshkrim prej anonimit, lejohemi të bluajmë patëkeq në mendje, se mos ndoshta kjo “lajthitje” e anonimit tonë vjen thjesht nga mosnjohja e drejtpërdrejtë e veprës së Plinit, përkatësisht bëhet tërthorazi, nëpërmjet transponimit – e pse jo! – të (pa)kujdeshëm të asaj pjese të debatit intelektual që zhvillohej atëbotë në mjedisin kulturor, të cilit i takonte.

Mbyllim këtu ndërmarrjen tonë modeste për të verifikuar një detaj shpresëdhënës që kumtonte përshkrimi më i hershëm – i thukët, por i plotë – i matriksit të kulturës etnike të popullit shqiptar në të gjithë faktorët e tij identifikues. Për fat të keq, edhe në këtë hetim nuk na buzëqeshi fati, edhe pse na u shpërblye mundi, në kuptimin që pasi e hodhëm fillimisht në debat këtë detaj, arritëm në vijim të mënjanojmë si fals një konstatim kundërthënës në dorëshkrim që kishte shpëtuar deri sot pa u vënë re në letërsinë shkencore albanologjike. Gjithsesi ky verifikim nuk errëson aspak, përkundrazi i rrit vlerën përshkrimit, këtij unikati të paçmueshëm në trashëgiminë e kulturës etnike shqiptare, të

¹² Burimi: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Pliny_the_Elder/home.html. Versioni original latinisht: “[149] – Indiam petenti Alexandro Magno rex Albaniæ dono dederat inusitatae magnitudinis unum, cuius specie delectatus iussit ursos, mox apros et deinde dammas emitti, contemptim inmobili iacente eo, qu<a> segnitia' tanti corporis offensus imperator generosi spiritus interemi eum iussit. nuntiavit hoc fama regi. itaque alterum mittens addidit mandata, ne in parvis experiri vellet, sed in leone elephantove: duos sibi fuisse, hoc interempto praeterea nullum fore. [150] nec distulit Alexander leonemque fractum protinus vidit. postea elephantum iussit induci, haut alio magis spectaculo laetus. horrentibus quippe villis per totum corpus <in>genti primum latratu intonuit, mox in<g>ruit adsultans contraque membra exurgens hinc et illinc artifici dimicazione, qua maxime opus esset, infestans atque evitans, donec adsidua rotatu<m> vertigine adfluxit, ad casum eius tellure concussa.” Burimi: http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lpost01/PliniusMaior/plm_h000.html.

cilin e rimorëm në analizë dhe po e ribotojmë të plotë bash në bleun jubilar të Hyllit tonë të Dritës, *labdi e nderja e Botës sanë të Arbënët*.

Bibliografi e cituar

1. Burimet

Anonymi *Descriptio Europae Orientalis »Imperium*

Constantinopolitanum, Albania, Serbia, Bulgaria, Ruthenia, Ungaria, Polonia, Bohemia», Anno MCCCVIII Exarata. Editit, praefatione et adnotationibus instruxit Dr. Olgierd Górk, Cracoviae Sumptibus Academiae Litterarum Gebethner et Socii 1916, f. 25-29.

Michaelis Attaliotae historia (hg. W. Brunet überarbeitet von Immanuel Bekker). Bonn 1853. = *Corpus scriptorum historiae Byzantinae* Bd. 49. ²Berlin 1958, f. 427-429.

Burime në faqe të autorizuara interneti

Gaius Plinius Secundus maior: *Naturalis historia*, (lib. VIII) *Animalia terrestria*, në: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Pliny_the_Elder/home.html.

Claudius Ptolemeus: *Geographia*, lib. III, cap. 12: Macedonia – harta nr. 10 e Europës. <http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Gazetteer/Periods/Roman/Texts/Ptolemy/>

Claudius Ptolemeus: *Geographia*, lib. V, kap. 11: Albania – harta nr. 3 e Azisë, në: <http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Gazetteer/Periods/Roman/Texts/Ptolemy/>

1. Letërsi shkencore

Ashta 2000: Leksiku historik i gjuhës shqipe, bl. III, Shkodër.

Demiraj, Bardhyl (bot.) 2008: *Dictionarium latino-epiroticum per R. D. Franciscum Blanchum*, (Romae 1635), Botim kritik dhe konkordanca leksikore, Botime franceskane – Shkodër.

Demiraj, Bardhyl 2010: Probleme të lëna pezull: vendbanimet e shqiptarëve në mesjetën e hershme, në: "Hylli i Dritës" 135 – 46.

Demiraj, Bardhyl 2012: Umsiedler oder Alteingesessene? Fragen zur Urheimat der Albaner im Frühmittelalter, në: "Südost-Forschungen" 71 382-392.

Elsie, Robert 1990: Albania in the "Anonymi Descriptio Europae Orientalis" (1308 A. D.), në: "Zeitschrift für Balkanologie" 26 157-159.

Ködderitzsch, Rohlf 2001: Die Zwei Albanien – Albanien auf dem Balkan und „Albanien“ im Kaukasus und die großen

Sprachfamilien, në: Albanien. Reichtum und Vielfalt der Kultur, Staatliches Museum für Völkerkunde München, f. 122-127.

Matzinger, Joachim 2009a: Die Albaner als Nachkommen der Illyrer aus der Sicht der historischen Sprachwissenschaft, në: Albanische Geschichte. Stand und Perspektiven der Forschung (hg. O. J. Schmitt / E. A. Frantz), Oldenbourg Verlag München, f. 13-37.

Matzinger, Joachim 2009b: Illyrisch und Albanisch – Erkenntnisse und Desiderata, në: „Die Sprache“ 48 98-106.

Xhufi, Pëllumb 2006: Dilemat e Arbërit, Tiranë.

Shtojcë I: Versioni original – teksti kritik

Burimi: Anonymi *Descriptio Europae Orientalis »Imperium Constantinopolitanum, Albania, Serbia, Bulgaria, Ruthenia, Ungaria, Polonia, Bohemia», Anno MCCCVIII Exarata. Editit, praefatione et adnotationibus instruxit Dr. Olgierd Górk, Cracoviae Sumptibus Academiae Litterarum Gebethner et Socii 1916, Albania: f. 25-29.*

[25 - **Albania**]. Consequenter dicendum est de albania, que est coniuncta grecie immediate a parte meridiei et est sita inter rasiam et terram despoti ¹). Est enim [hec]

albania regio satis lata et magna. habens homines bellicosos ualde, sunt enim optimi sagitarii et lancearii. quatuor fluuiis magnis tota hec regio irrigatur, videlicet ersenta ²), mathia ³), Scumpino ⁴), Epasa ⁵). Terra est fertilis in carnis, caseis, [et] lacte, [in] pane et uino non mul-

1) I. e. despotatum Epiri.

2) Arsen, flumen Albaniæ?

3) Mate, Mati, hodie Matja seu Mat.

4) Skumbi, Schkumbi seu Tjerna.

5) Apsos antiquorum (Pauly: Realencyclopädie II/1; p. 283, Hapsus in Tabula Peutig.), hodie Semeni?

[26] tum habundant, sufficienter tamen habent presertim nobiles; ciuitates, castra, [opida], [et] fortalicia et uillas non habent, sed habitant in papilionibus et semper mouentur de loco ad locum per turmas et cognationes suas. habent tamen unam ciuitatem, que uocatur duracium et est latinorum ¹), ab ea [enim] habent pannos et alia necessarija. partem huius regni cum ciuitate duracena [predicta] tenet nunc princeps tarentinus filius regis sycilie ²) et hoc ex uoluntate libera [illorum] dominorum de terra, qui ipsum propter naturalem amorem, quem habent ad gallicos, sponte et libere eum in dominum

recepereunt³⁾. De Apulia et de ciuitate brundensima [vna] nocte potest transiri in duracium⁴⁾ et de duracio per albaniam potest iri in greciam et in Conslantinopolim ualde faciliter et bene abs que difficultate uiarum et periculo aquarum et hane uiam

-
- 1) Certum esse videtur hoc tempore Dyrhachium a Latinis: i. e. principe Philippo Tarentino possideri: ad difficultates huius quaestionis cf. Jirecek, Gesch. Serben I, 339 et Rački Arkiv za pov. jug. VII, 28 nr. 31.

- 2) Philippus princeps Tarentinus.

- 3) De hac voluntaria receptione in dominum et Du Cange Hist. Const. I 102; Buchon: Nouvelles Recherches hist. sur la principauté français de Morée etc. Paris 1843, vol. I p. 207/208, vol. II, p. 316-319, dipl. ex a. 1272.

- 4) Cf. Pseudo-Brocarius Doc. arm. II, 415/16.

[27] faciebant antiquitus imperatores romanorum¹⁾, [ut Julius cesar, octauianus Augustus et ceteri imperatores]. nam nimium tediosum est exercitum [tam] copiosum ducere tanto tempore per mare et per tam longam uiam²⁾. Dictum albanie regnum nunc regem nullum habet, sed terra nulli subsunt. *Dicitur autem hec prouincia albania eo quod albo crine homines illius regionis nascuntur³⁾.* *Canes sunt in ea ingentis magnitudinis et tante ferocitatis quod [eciam] leones perimerunt, vnde et plinius refert, quod albani miserunt unum canem alexandro magno, qui de leone, elephante et tauro in stadio triumphavit. Oculos habent depictos et glaucos in pupilla adeo quod melius, de nocte uident quam de die⁴⁾,* [et ideo sunt ragni fures, et de nocte discurrunt sicut et de die]. Duas tamen con-

- 1) Hoc loco antiqua »via Egnatia« commemoratur; cf. etiam Pseudo Brocardus 1. c. 2) cf. Pseudo-Brocarius, Doc. arm. II, 412 et Guillelmus Adae ibid. p. 539; vide etiam contrariam opinionem Petri de Dubois (De recuperatione Terrae sanctae, ed. Bongars: Gesta Dei per Francos, p. 347 et passim).

- 3) Vinc. Bell. I. 69 el Barth. Angl. XV. 7.

- 4) Barth. Augl. XV. 7.

[28] stat esse albanias, vnam in asia¹⁾ que est circa indiam et de illa non loquimur hic, aliam [esse] in europa, que est de imperio constantinopolitano [de iure] et de hac loquimur hic, [et] duas prouincias, continet in se, uidelicet clisaram²⁾ et tumurist³⁾. Preter has duas prouincias hahet iuxta se et alias prouincias, videlicet cumaniam⁴⁾, stophanatum⁵⁾ polatum⁶⁾, debre⁷⁾, que quidem prouincie sunt tributarie eisdem albanensibus et quasi serue, quia

exercent agriculturam et colunt vineas ipsorum ac seruant necessaria in domibus suis. homines istarum prouinciarum non mouentur de loco ad locum, sicut prefati albanenses, sed habent stabiles mansiones et opida, nec sunt pure catholici, nec pure scismaticei.

- 1) Hodie Daghestan in litore maris Caspii (Graesse-Benedikt: Orbis p. 8); huius Albanae meminit Vinc. Bell. I, 69 et Isidor Hispal. XIV, c. VII.

- 2) Clisura, hodie Klisura ad Vjossam.

- 3) Civitas Timorum, Tomor et montes Tomoritza.

- 4) Civitas Kumanovo (secundum Cumanos nominata. Jireček Gesch. Bulg. 380) prope Skoplje?

- 5) Stephanaphana (Stephani fanum), locus in Albania, ad viam Egnatiam; cf. Pauly, Realencycl. (ed. 1852) VI/1, p. 1413.

- 6) Polati, Polatum, pars Albanae septentrionalis ad Drinum.

- 7) Debra, Devre, Diwra = Dibra.

[29] Si tamen esset, qui eis uerbum dei proponeret, efficerentur puri catholici, quia naturaliter diligunt latinos ut dictum est; habent enim albani prefati linguam distinctam a latinis, grecis et sclavis ita quod in nullo se inteligunt cum aliis nationibus. et hec de albania dicta sufficient.¹⁾

- 1) Cf. Pseudo-Brocarius. Doc. arm. II 477/8.

Shtojcë II: Përkthimi anglisht

Robert Elsie: Albania in the 'Anonymi Descriptio Europae Orientalis' (1308 A. D.), në: "Zeitschrift für Balkanologie" 26 [1990] 24-8.

[f. 26] Now we come to speak of Albania which, on its southern side, is right next to Greece and is situated between Rascia and the land of the despot¹⁾. Albania is a rather extensive and large region. It has warlike inhabitants indeed, for they make excellent archers and lancers. This whole region is fed by four large rivers: the Erzen, the Mat, the Shkumbin and the Osum²⁾. The land is productive in meat, cheese and milk; it is not very abundant in bread and wine, though the nobles in particular have enough. They do not have cities, camps, fortifications and farms, but live rather in tents and are constantly on the move from one place to another with the help of their troops and relatives. They do have one city called Durrës which belongs to the Latins and from which they get textiles and other necessities. The Prince of Tarento, son of the King of Sicily³⁾, now holds sway over part of this kingdom

including the city of Durrës. It was the free will of the landowners who, on account of their natural love for the French, spontaneously and [f. 26] freely received him as their lord⁴. From Apulia and the city of Brindisi one may cross over to Durrës in one night, and from Durrës one may travel on through Albania to Greece and to Constantinople much more easily and without all the road difficulties and perils of the sea. The Roman emperors of ancient times used this route⁵ for it is excessively tedious to transport a large army in such a period of time by sea and by such long roads. The said kingdom of Albania now has no king, the land being divided among the landowners who rule it themselves and who are subject to no one else. This province is called Albania because the inhabitants of this region are born with white (*albo*) hair. The dogs here are of a huge size⁶ and are so wild that they kill like lions. As Pliny mentions, the Albanians sent such a dog to Alexander the Great which vanquished lions, elephants and bulls in the stadium. They have painted eyes, greyish in the pupils, such that they can see better at night than in the daytime. There are two Albanias, one in Asia near India of which we are not speaking here, and the other in Europe which is part of the Byzantine Empire and of which we are speaking here. It contains two provinces: Clisara⁷ and Tumurist⁸. In addition to these two provinces, it has other provinces next to it: Cummania⁹, Stophanatum¹⁰, Polatum¹¹, and Debre¹² which are provinces tributary to the Albanians and more or less subjected to them, for they are active in farming, tend their vineyards and take care of the necessities of life at home. The inhabitants of these provinces do not move from place to place as the aforementioned Albanians do, but live rather in solid mansions and towns, nor are they entirely Catholic or entirely schismatic. Should anyone preach the word of God to them, they would pretend to be true Catholics for it is reported that by nature they have a liking for the Latins. The aforementioned Albanians have a language which is distinct from that of the Latins, Greeks and Slavs such that in no way can they communicate with other peoples. This is enough on Albania.)

Shënime

- 1) I. e. the despot of Epirus.
- 2) *Epasa* no doubt ancient *Apsos*, i. e. the Osum flowing through Berat, tributary of the Seman.
- 3) Philip, Prince of Tarento.
- 4) CL DU CANGE, Hist. Const. 1. 102.

- 5) Reference is made to the Via Egnatia, the main road of ancient communication between Rome and Constantinople, passing through Durres, Elbasan and Ohrid.
- 6) Half a millennium later the English painter and poet Edward Lear (1812-1888) was to make the same discovery on his travels down the Himaran coast in 1848. In his "Journal of a landscape painter in Greece and Albania" (London 1851), he records on nod October, 1848 being attacked by "some thirty immense dogs, who bounced out from the most secluded corners and would straightway have breakfasted on me had I not been so aptly rescued; certainly the dogs of Khimara are the most formidable brutes I have yet seen."
- 7) Këlcyra, ancient *Kleisura* on the upper Vjosa river in southern Albania.
- 8) Probably in the Myzeqe region around Kavaja. The chronicle of Giovanni Musachi speaks of a locality called Tomorista.
- 9) No doubt Chounavia, formerly the site of an Orthodox diocese somewhere between Durres and the Mat region, perhaps on the Ishem river.
- 10) No doubt Stephanatum, a diocese of the time somewhere near Durres.
- 11) Pulatum, Polati or Pult near the Drin in northern Albania east of Shkodër.
- 12) The present-day region of Dibra or Debar on the Albanian-Yugoslav border north of Lake Ohrid.

Abstract

Linguist Bardhyl Demiraj devotes this essay to the earliest description of the matrix of ethnic Albanian culture. Dating back to 1308 and forming part of an anonym manuscript, such description clarifies that even in the ancient times the *Albans* of the western Balkan were distinguished from the *Albans* of the Caucasian area. In the manuscript, there is also quoted an ethnographic detail from Pliny the Elder (Gaius Plinius Secundus maior: ca. 23-79 a. D.). The purpose of this paper is to verify such detail, which, although cited wrongly, goes to show that the Albanians, their language and origin must have been part of the scientific debate as from the beginnings of 14th century.